

УДК: 930.2:[328.1(410:477-054.73):355.01(470+571:477)"202"]
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.04.904>

ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ БРИТАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ В ПЕРШІ МІСЯЦІ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Зоя БАРАН

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9685-3953>

кандидатка історичних наук, доцентка,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: zoja_baran@ukr.net

Метою статті є простежити еволюцію вирішення питання українських біженців урядом Великої Британії у часовому проміжку від початку повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 р. та започаткування дискусії британським політикумом до введення в дію урядової програми легальних механізмів в'їзду в країну й перших її підсумків (початок квітня 2022 р.). Джерельну базу наукової розвідки склали міжнародні акти; закони, виступи та заяви високопосадовців Великої Британії, стенограми парламентських дебатів; статистичні дані.

Парламентські дебати у Великій Британії з питання надання допомоги українським біженцям розпочалися вже з перших днів повномасштабної російсько-української війни. Позиція урядових кіл та політикуму виявилася однозначною щодо засудження дій кремлівської влади та надання якнайширшої допомоги Україні. Розроблена урядова програма щодо біженців передбачала два легальні механізми в'їзду українців до Великої Британії (ідея безвізового режиму, підтримана електронною петицією населенням країни, була відхилена): з 1 березня 2022 р. за програмою «Возз'єднання з родиною» та з 18 березня — «Оселі для українців» на основі гуманітарного спонсорства. Завдяки ухваленню рішенням українці отримали можливість проживання та працевлаштування, навчання на території країни впродовж трьох років.

Методологія дослідження базується на теоретичному аналізі, систематизації і узагальненні, історичному огляді.

Ключові слова: Україна, Велика Британія, російсько-українська війна, біженці.

Zoya BARAN

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9685-3953>

Candidate of History, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Modern and Contemporary History
of Foreign Countries,
1, Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: zoja_baran@ukr.net

THE PROBLEM OF UKRAINIAN REFUGEES IN THE POLITICAL DISCOURSE OF THE BRITISH PARLIAMENT IN THE FIRST MONTHS OF THE FULL-SCALE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Introduction. More than 4 million Ukrainians were forced to leave their homes and go abroad during the first five weeks after the outbreak of the full-scale Russian-Ukrainian war. The United Kingdom, like other democracies around the world, is facing the challenge of providing shelter to victims of unprovoked aggression.

Problem Statement. Parliamentary debates in the UK on the issue of providing assistance to Ukrainian refugees began in the first days of the war. The position of government circles and politicians was unequivocal in condemning the actions of the Kremlin authorities and providing the widest possible assistance to Ukraine.

The *purpose* of the article is to retrace the evolution of the UK government's response to the issue of Ukrainian refugees since the beginning of the full-scale Russian-Ukrainian war on February 24, 2022, and the launch of the discussion by British politicians, until the government's program of legal entry mechanisms was put into effect and its first results (early April 2022).

The *source base* of the research included international acts; laws, speeches and statements of high-ranking UK officials, transcripts of parliamentary debates; and statistical data.

Results. The UK political community has shown unanimity in providing assistance to Ukrainian refugees. A similar position was taken by the country's population, which actively responded to an electronic petition for a visa-free regime for Ukrainians. However, the government, based on the security of its own people, adopted a special program for Ukrainian refugees, which provided two legal mechanisms for their entry into the UK: from March 1, 2022, under the *Family Reunification* program (some of the usual criteria for family members, such as language proficiency and salary thresholds, were waived) and from March 18, under the *Homes for Ukraine* program based on humanitarian sponsorship (individuals, charities, businesses and community groups). The governments of Scotland and the Wales acted as sponsors themselves. These decisions gave Ukrainians the opportunity to live, work, and study in the UK for three years.

My *key research conclusions* are based on the thesis that the UK government and people have expressed their unwavering support for Ukraine during the most difficult period — the first weeks of the full-scale Russian-Ukrainian war. According to statistics, the percentage of visas issued in relation to the country's population is insignificant, but the growth dynamics is obvious. According to the UN, as of May 9, 2023, there were 204, 700 refugees from Ukraine in the UK.

Keywords: Ukraine, Great Britain, Russian-Ukrainian war, refugees.

Вступ. У перші п'ять тижнів після початку повномасштабної війни понад 4 мільйони українців були змушені покинути свої домівки та виїхати за кордон [1]. Станом на 16 травня 2023 р. за даними ООН їхня кількість сягнула 8240289 осіб, з яких 5 млн 124 тис. 575 осіб зареєстровані для тимчасового захисту в Європі [2]. Правовий статус біженців визначається міжнародними договорами України, насамперед Конвенцією ООН про статус біженців 1951 р. [3]. Українці опинилися в особливій ситуації: проблему з біженцями потрібно було вирішувати негайно і низка країн вдалася до безпрецедентних кроків у наданні притулку нашим громадянам. Метою статті є простежити еволюцію вирішення питання українських біженців урядом Великої Британії у часовому проміжку від початку повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 р. та започаткування дискусії британським політикумом до введення в дію урядової програми легальних механізмів в'їзду в країну й перших її підсумків (початок квітня 2022 р.). Джерельну базу наукової розвідки склали міжнародні акти [1; 3; 23], закони Великої Британії [10; 32], стенограми парламентських дебатів [4—7; 9; 11—16; 19—21], статистичні дані [1; 2; 29; 30—32]. Методологія дослідження базується на теоретичному аналізі, систематизації і узагальненні, історичному огляді.

Основна частина. Вже в перший день повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. в обох палатах парламенту Великої Британії піднімалося питання російсько-української війни, чільне місце серед яких зайняли проблеми біженців.

Із заявою з приводу російсько-української війни виступив 24 лютого в Палаті громад прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон. У ній політик засудив агресію Росії «на вільну та суверенну європейську націю» та оголосив про найбільший і найжорсткіший пакет економічних санкцій проти Росії та Білорусі [4, col. 564, 565]. Парламентарі в своїх виступах характеризували очільника російської держави В. Путіна як диктатора, імперіаліста, тирана, гангстера та деспота, «безладного уламка неонациста, який сидить у Кремлі» [4, col. 568, 580, 575]. Частково провину за початок війни депутати поклали на міжнародну спільноту, яка не була рішучою у засудженні попередніх агресивних дій Ро-

сії, як от напад на Грузію 2008 р., окупація Криму 2014 р. [4, col. 588]. Головною тезою парламентарів в оцінці позиції Заходу стала наступна: політика стримування не спрацювала в Європі [4, col. 506]. Не обійшли увагою депутати і зобов'язання Великої Британії перед Україною, визначені Будапештським меморандумом 1994 р. Консерватор Кріспін Блант, який в 1993 р. супроводжував тодішнього міністра оборони Великої Британії Малкольма Ріфкінда (1992—1995) до Москви та Києва, висловив переконання, що саме підписи США та Сполученого Королівства під Будапештським меморандумом дали Україні впевненість відмовитися від ядерної зброї [4, col. 575]. Наголошувалося у британському парламенті на необхідності сприяння вирішенню кризи біженців з України [4, col. 572].

Парламентські дебати, присвячені ситуації в Україні, продовжилися 25 та 28 лютого, 1 березня. 25 лютого на питання парламентарів відповідав міністр збройних сил Джеймс Хіппі, який запевнив присутніх у готовності надавати гуманітарну допомогу Україні, сприяти українським біженцям [5, col. 634]. 28 лютого у Палаті громад із заявою про позицію уряду Великої Британії щодо війни виступила державний секретар Міністерства закордонних справ і Управління у справах Співдружності та розвитку Елізабет Трасс. Політикиня вчоргове наголосила на повній підтримці народу України в боротьбі зі зловмисним і наперед спланованим варварським вторгненням Путіна, який сподівався на відступ українців та розкол Заходу [6, col. 709]. Депутати Палати громад взяли активну участь в обговоренні заяви, схваливши дії уряду та визнаючи лідерство Великої Британії на міжнародній арені в підтримку України. Виступаючи також наполягали на активізації допомоги біженцям шляхом скасування британських віз [6, col. 714, 732]. Е. Трасс наголосила на розробленні українського гуманітарного маршруту, завдяки якому близько 100000 українців зможуть знайти притулок у Великій Британії [6, col. 715, 718]. Крім того, зауважила, що уряд надає безпосередню допомогу так зв. прифронтовим державам — Польщі та Словаччині, які найактивніше сприяють розміщенню біженців [6, col. 718, 719]. Врешті Е. Трасс заявила, що Велика Британія буде з українським народом до повної поразки Путіна і відновлення суверенітету та територіальної цілісності України [6, col. 726].

1 березня на питання депутатів відповідала Міністерка внутрішніх справ з 2019 р. Пріті Патель. Насамперед вона зробила заяву про повну підтримку британським урядом героїчного народу України в «жахливій, несправедливій війні», яку веде В. Путін [7, col. 915]. Політикиня торкнулася питання британських віз, наголосивши, що обговорюється питання фактичного зупинення видачі російських віз та спрощеної процедури їх отримання українцями. Для цієї мети відкрито новий тимчасовий візовий центр у Жешуві (Республіка Польща). Міністерка висловила сподівання, що пропускна система збільшиться до шести тисяч віз на тиждень, але водночас наголосила, що з питань безпеки уряд їх не скасовуватиме [7, col. 916]. П. Патель підкреслила, що допомога українцям скерована у двох напрямках: 1) створення української сімейної схеми, щоб британці та ті, які проживають у Великій Британії, могли запросити до країни ширшу групу членів сім'ї; 2) гуманітарне спонсорство, щоб відкрити шлях українцям, які не мають сімейних зв'язків з Великою Британією, але можуть знайти підтримку в окремих осіб, благодійних організацій (програма «Оселі для українців», *Homes for Ukraine*).

Парламентарі акцентували на необхідності спрощення бюрократичної системи, щоб жінки та діти змогли знайти прихисток на території Великої Британії (консерватор Роджер Гейл) [7, col. 920]. Представники Шотландської національної партії Стюарт Макдональд та Гевін Ньюлендс, наголосивши на скасуванні віз країнами ЄС та Ірландією для українців, запропонували Лондону прийняти аналогічне рішення [7, col. 921]. Гевін Ньюлендс наголосив: «Українські чоловіки, жінки та діти гинуть, захищаючи демократію і свободу, і вони гинуть за нашу свободу, так само як і за Україну» [7, col. 937]. Але не всі погодилися з такою пропозицією. Так, консерватор Марк Харпер, який упродовж 2012—2014 років був міністром імміграції в Міністерстві внутрішніх справ, заявив, що біометричні перевірки треба зберегти. При цьому політик звернувся до подій, що мали місце в Солсбері. Йдеться про отруєння із застосуванням хімічної зброї російськими спецслужбами у березні 2018 р. колишнього співробітника російської військової розвідки, громадянина Великої Британії Сергія Скрипаля та його доньки — громадянки Російської Федерації Юлії Скрипаль. Марк Харпер

підкреслив, що режим Путіна без вагань може надіслати своїх агентів для вбивства британських громадян, а робота міністра внутрішніх справ полягає в забезпеченні безпеки людей [7, col. 928].

Пріті Патель наголосила, що британський уряд уже має досвід роботи з біженцями з Сирії та Афганістану. Тому проводить відповідні консультації з тими, хто брав участь у виробленні сирійської схеми, схеми спонсорства та схеми переселення [7, col. 930]. Також працює з партнерами, агентствами ООН [7, col. 928].

2 березня у Палаті громад пройшли слухання під назвою «Підтримка України та протидія загрозам з боку Росії», ініціатором яких виступила опозиція. Протягом кожної парламентської сесії опозиційні партії мають право визначати тему обговорення 20-ти днів засідань Парламенту. З цих 20-ти днів 17 віддаються офіційній опозиції, а решта три — іншим опозиційним партіям [8, с. 21]. На засіданні були присутні посол України у Великій Британії Вадим Пристайко, міністр збройних сил Джеймс Хіппі, міністерка зі справ Азії та Близького Сходу Аманда Міллінг. Представник Офіційної опозиції від Лейбористської партії, тіньовий міністр оборони Джон Хілі наголосив, що лейбористи скликали ці дебати, щоб продемонструвати єдність у засудженні вторгнення Путіна та вбивства людей у суверенній демократичній країні та підтримати героїчний український опір, закликати до об'єднання з західними союзниками та іншими країнами світу в протидії російській агресії [9, col. 1097].

У процесі дебатів політики хотіли почути, що робить Міністерство внутрішніх справ для підтримки країн, які несуть найбільший тягар з надання допомоги біженцям [9, col. 1101]. А. Кармайкл в руслі проблеми українських біженців просив надати оцінку законопроекту «Про громадянство та кордони», зокрема його 11 пункту [9, col. 1110]. За цим документом передбачалося виокремлення двох категорій з осіб, які шукають притулку на території Великої Британії, залежно від того, яким чином вони прибули на острів. До «Групи 1» потрапляли всі, хто виконав законодавчі вимоги уряду, а в «Групу 2» зараховували тих, які в силу обставин не подали документи та не змогли отримати візу. Отже, за законопроектом, якщо особи прибудуть до Великої Британії без дійсного дозволу на в'їзд, вони таким чином здійснять

правопорушення і підлягають судовому переслідуванню. Уряд пояснював нововведення боротьбою з торгівлею людьми та створенням безпечних маршрутів для біженців. Попри протести низки депутатів ця норма була законодавчо закріплена. Остаточний закон ухвалено 28 квітня 2022 р. [10].

На питання відповідав міністр збройних сил Дж. Хіппі, який наголосив, що британський уряд підтримує Україну в наданні подальшої оборонної військової, гуманітарної та іншої допомоги [9, col. 1107]. Щодо заклику деяких політиків скасувати візи для українців, Дж. Хіппі підкреслив важливість безпеки безпосередньо британців [9, col. 1111].

Підсумком дебатів стало рішення Палати громад, в якому засуджено незаконне вторгнення Росії в Україну; заявлено про солідарність з українцями в їх спротиві російському вторгненню, подальше надання оборонної військової, гуманітарної та іншої допомоги Україні; визнано важливість міжнародної єдності проти російської агресії; закликано уряд забезпечити виконання зобов'язань Сполученого Королівства перед НАТО в сфері оборони і безпеки для протидії загрозам з боку Росії [9, col. 1144].

Паралельно з Палатою громад слухання, пов'язані з російсько-українською війною, відбувалися у Палаті лордів: 24, 25 та 28 лютого [11—14], 1—2 березня [15—16]. Парламентарі мали можливість поставити питання державному міністру Міністерства закордонних справ і Управління у справах Співдружності та розвитку Таріку Ахмаду [12], заслухати заяву прем'єр-міністра Б. Джонсона, з якою він виступив перед Палатою представників 24 лютого (її зачитала ввечері 24 лютого лідерка Палати лордів Наталі Еванс) та обговорити порушені в ній проблеми [11, col. 436—438]. Усі, хто виступав, були єдині в засудженні розв'язаної Путіним війни та необхідності надання Україні допомоги [11, col. 443].

25 лютого в ході дебатів по Україні в Палаті лордів у виступах часто згадували події «холодної війни»: 1956 р. в Угорщині, 1968 р. — Чехословаччині, 1989 р. — падіння Берлінської стіни. Даян Хейтер у виступі, намагаючись задекларувати повну підтримку українського народу, навела слова, сказані американським президентом 1963 р. Дж. Кеннеді під час урочистого святкування 15-х роковин рятівного для населення Берліна повітряного мосту з ФРН та зламу сталінської продуктової блокади За-

хідного Берліну: «*Ich bin ein Berliner*» [13, col. 478]. При цьому політикиня зазначила, що не знає українського еквівалента цієї фрази, але її підтримали й інші виступаючі, заявляючи, що за цих обставин «всі ми українці». Ендрю Адоніс продовжив цю тему: «ми всі сьогодні українці, точно так само, як ми були чехами і поляками перед лицем Гітлера, ми всі були берлінцями перед лицем Сталіна і ми всі були боснійцями і косоварами перед лицем Мілошевича. Ми всі поділяємо загальну людяність і спільний інтерес демократичних європейців у стримуванні вторгнень, імперіалізму та тиранії» [13, col. 490].

28 лютого в Палаті лордів обговорювалося питання надання допомоги біженцям з України [14]. Дискусію вів урядовий представник — міністр Ендрю Шарп, якому й скеровували запитання депутати. Виступаючі висловлювали пропозиції уряду зняти всі візові обмеження для біженців з України [14, col. 545, 546]. При цьому наводився приклад країн ЄС, які надали українцям прихисток на три роки без необхідності подачі заяви на отримання візи. Е. Шарп не погодився з таким закликом, наголосивши, що безвізовий режим не вирішить проблему, а візи є важливим інструментом безпеки [14, col. 545]. При цьому він знову підкреслив, що є невелика кількість осіб, які, маючи зв'язки з російськими спецслужбами, можуть становити загрозу безпеці Великої Британії. Тому правильним є власне затверджені маршрути через візові центри у сусідніх з Україною країнах.

Дебати стали нагальними ще й через обговорення обома палатами парламенту проекту згаданого нами закону «Про громадянство та кордони». Однак загалом, Палата лордів виявила невдоволення відповідями міністра, закликаючи повторно обговорити проблему біженців [14, col. 548].

2 березня Палата лордів, ознайомившись зі змістом виступу в Палаті громад 1 березня Міністерки внутрішніх справ Пріті Пател, виклала своє бачення нагальних проблем та можливості їх вирішення [16, col. 893—895]. Насамперед йшлося про урядові дії спрямовані на допомогу біженцям з України. Фактично продовжилися дебати, які почалися 28 лютого. На питання відповідав урядовий представник — міністр Ендрю Шарп. Парламентарі висловлювали сподівання, що уряд не обмежуватиме кількість бажаючих знайти прихисток на території

Великої Британії, вимагали внести зміни до закону «Про громадянство та кордони», щоб ті українці, які реально шукали притулку, могли його отримати [16, col. 896]. Браян Педдик озвучив аргумент міністерки, яка пояснювала заборону на безвізовий в'їзд тим, що російські військові злившись з українськими, зможуть загрожувати і Великій Британії. Тому, резонним і децю саркастичним виявилось питання лорда, а чи можна підтвердити, що в російській армії є 80-річні і діти-солдати, натякаючи на віковий ценз біженців з України [16, col. 897]. Адже йдеться насамперед про жінок, дітей, осіб похилого віку, які потребують захисту та безпеки. Посилаючись на досвід деяких країн ЄС, в Палаті лордів знову звучали заклики запровадити безвізовий в'їзд для біженців, припинити видання віз громадянам Росії.

Ендрю Шарп наголосив на виробленні урядом унікальної сімейної схеми, яка ще ніколи не застосовувалася в країні та завдяки якій 140 тисяч осіб за умови виконання визначених правил зможуть легально прибути до Великої Британії [16, col. 898]. При цьому він в черговий раз підкреслив важливість візового режиму для забезпечення безпеки британських громадян, оскільки будувати згоди про те, на що ще здатні росіяни уряд Великої Британії не має бажання [16, col. 899].

Упродовж лютого-серпня 2022 р. (всі петиції розглядаються тривалістю в шість місяців) під електронною петицією про надання українцям спрощеної можливості в'їзду до ВБ було зібрано 10929 голосів [17], а інша — про скасування візового режиму для українських біженців (№ 609530) — набрала 188650 голосів [18]. Саме результати останньої петиції (для розгляду необхідна кількість 100000) викликали нові дебати в Палаті громад 14 березня та Палаті лордів 15 березня [19; 20].

Власне петиція закликала уряд приєднатися до ЄС і скасувати візові вимоги для власників українських паспортів, які прибувають до Великої Британії. У Палаті громад лейбористка Кетрін Мак Кіннелл озвучила наступні цифри: 2,8 млн за даними ООН покинули Україну як біженці; 1,2 млн осіб прийняла Польща, 83000 — Молдова, що склало 3% її власного населення; 10000 прибули до Франції і 30000 до Італії; понад 12000 — Німеччини [19, col. 192 WH]. Водночас Велика Британія видала всього 4000 віз [19, col. 193 WH]. Виступа-

ючи вчергове наголошували на необхідності спрощення процедури заповнення документів та отримання дозволів на в'їзд до країни, наводячи приклад країн ЄС, які не менше схвильовані власною безпекою. Але даний аргумент ніхто з них, на відміну від Лондона, не наводить. Серед вимог для отримання дозволу на в'їзд: створення он-лайн аккаунту на веб-сайті Міністерства внутрішніх справ, заявка англійською мовою, підтвердження, що хтось з родини проживає у Великій Британії, а також доведення факту про проживання на її території до 1 січня 2022 р., особиста присутність у візових центрах для здачі біометричних даних, включаючи відбитки пальців [19, col. 194 WH]. Парламентарі нагадували, що у багатьох українців, в яких згоріли оселі, може і не бути документів, тому Міністерство внутрішніх справ повинно врахувати цей факт [19, col. 195 WH]. Адже ситуація можливо ще погіршиться і британська спільнота своєю реакцією на петицію довела, що вимагає від уряду не часткових заходів, а ставлення до цих подій як до глибокої гуманітарної кризи [19, col. 196 WH]. Тому, як заявила представниця Шотландської національної партії Джоанна Черрі, Лондон повинен взяти за зразок позицію ЄС, скасувавши візи. При цьому вона навела висновок Асоціації фахівців з імміграційного права, що це аж ніяк не стане на перешкоді проведеному перевіркам безпеки, адже біометричну реєстрацію можна здійснювати на кордоні.

Лейбористка Рейчл Маскел наголосила, що прихистити біженця та його сім'ю має бути привілеєм [19, col. 203 WH]. Маргарет Фер'є у своєму виступі підкреслила, що британцям немає чого боятися великої кількості біженців, оскільки відома любов українців до своєї країни, яку вони вимушено покидають, але очікують на швидке повернення [19, col. 205 WH].

Часто парламентарі у своїх виступах наголошували, що Велика Британія одна з найбагатших країн Західної Європи, тому може собі дозволити допомогти більшій кількості людей [19, col. 202 WH]. Але необхідно прийняти адекватні заходи для вирішення такої глобальної гуманітарної катастрофи [19, col. 210 WH]. Представниця Шотландської національної партії Енн МакЛафлін розкритикувала урядову політику в сфері надання допомоги біженцям [19, col. 216 WH]. Вона навела наступну статистику

щодо їхньої кількості в інших країнах. Так на кожні 100000 осіб припадає: Німеччині — 1274, Австрії — 1134, Швейцарії — 955, а Великій Британії — 121, зайнявши 17, а то й 18 місце в рейтингу Європи. Водночас в Ірландії з населенням 4 млн вже розміщено 5500 осіб. Велика Британія з населенням 66 млн видала візи 4 тис. українців при 17100 заявах [19, col. 220 WH].

На питання британських депутатів відповідав чиновник Міністерства внутрішніх справ Кевін Фостер [19, col. 222 WH]. Він зокрема наголосив на безкоштовності візових послуг в рамках сімейної схеми, яка значно розширена на родичів, без вимог до заробітної плати чи знання мови [19, col. 229 WH]. Однак не заперечував проблем, пов'язаних з тривалістю процесу, над чим уряд повинен ще попрацювати.

У Палаті лордів 15 березня на питання відповідав міністр Ендрю Шарп, який наголосив, що уряд зосереджений на забезпеченні законних маршрутів для українців, які бажають прибути в країну, тому й запропонував дві схеми: українську сімейну та «Оселі для українців» особам, які не мають сімейних зв'язків з Великою Британією [20, col. 168]. Щодо пропозиції скасування віз, як це зробили країни ЄС, Е. Шарп вкотре підкреслив, що уряд не має наміру вдаватися до таких кроків, позаяк біометричні перевірки є фундаментальною частиною візового процесу задля безпеки британського населення [20, col. 169].

6 квітня 2022 р. Палата лордів обговорювала плани уряду з підтримки українських біженців [21]. Власне з такою ініціативою виступила Армінка Хеліч (представниця Консервативної партії). Розпочала політикіня промову зі слів, що ініційована дискусія дуже близька їй, оскільки вона свого часу й сама пережила подібні події на Батьківщині. Йшлося про війну в Югославії. Армінка Хеліч виросла в Сараєво, яке, як наголосила політикіня, перебувало в облозі 1425 днів, де загинуло 11541 мирних жителів, з них 1601 дитина. А майже 100000 осіб загинули у всій Боснії та Герцеговині за 3,5 роки війни. Були здійснені злочини проти людяності та геноцид, а понад 1 млн боснійців стали біженцями. Серед таких опинилася і Армінка Хеліч, підкресливши: «Я сподівалася, що ніколи не побачу подібних сцен у жодній європейській країні, проте, доки ми говоримо, Маріуполь переживає 42-й день бомбардувань, а чверть

українського населення переміщена всередині України чи в статусі біженців». На переконання виступаючої, ніхто не хоче ставати біженцем чи покидати свій дім, «це подорож страху, невпевненості, небезпек та втрат» [21, col. 296 GC]. Політикіня заклала міжнародне співтовариство знайти способи зупинити розв'язану проти України агресію, що розпочалася ще 2014 р. [21, col. 298 GC], а уряд Великої Британії активізувати свої зусилля, зокрема в шести сферах [21, col. 296—298 GC]:

1) візові маршрути для українців; всі українці, які проживають у Великій Британії мають отримати можливість використати сімейну візу, щоб привезти своїх родичів в країну; не українці, які постійно проживають в Україні, але в результаті конфлікту виявилися переміщеними, також повинні отримати право на статус біженців у Великій Британії;

2) спрощення і прискорення видачі віз, оскільки це і питання безпеки, що стосується торгівлі людьми. Адже близько 90% українських біженців — жінки та діти, а тому піддаються ризику стати жертвою торгівлі людьми, жорстокого поводження та експлуатації. Армінка Хеліч зауважила, що хоча більшість учасників програми *Homes for Ukraine* щедрі та щирі, але все одно треба бути уважними, оскільки завжди є люди, які намагаються використати страждання у своїх цілях. Тому, необхідно посилювати контроль та перевірки для забезпечення безпеки біженцям;

3) забезпечити всебічну підтримку біженцям, як матеріальну, так і моральну й психологічну. Політикіня знову згадала свій досвід, наголосивши, що, з одного боку такі люди перебувають у відносному спокої, з іншого, їх турбує почуття провини перед сім'єю, друзями, які все ще можуть постраждати [21, col. 297 GC];

4) продовжувати надавати підтримку українським біженцям у Європі;

5) винести уроки з цих криз і застосувати їх до біженців в інших місцях. До вторгнення в Україну, наголосила політикіня, у всьому світі було 84 млн переміщених осіб, понад 26 млн з яких були біженцями [21, col. 297 GC];

6) необхідна злагоджена робота усіх міжнародних організацій, щоб злочини були покарані, зважаючи на жахливі повідомлення з України (сексуальне насильство, воєнні злочини) [21, col. 298 GC].

Армінка Хеліч висловила віру в перемогу України, яка залишиться демократією та вільною країною [21, col. 299 GC].

Історик за фахом, представник лейбористів, родом з Індії Біку Парек запропонував уряду виокремити українських біженців як окрему історичну групу з особливим історичним досвідом [21, col. 300 GC]. Він наголосив, що це найбільша криза з біженцями з часів Другої світової війни, нагадавши, що з 44 млн населення України, виїхали з країни близько 4 млн осіб, а 6,5 млн стали переміщеними особами всередині України; тобто чверть населення фактично біженці [21, col. 301 GC]. Цікавими є його сприйняття українських біженців. Він відзначає кілька характерних особливостей. Насамперед зауважує, що всі вони «білі і християни», хоча й підкреслює, що на даному етапі історії це нічого не повинно означати. Біку Парек переконаний, що причина подій в Україні — прояв кризи ідентичності, пояснюючи це наступним чином: одна група людей стверджує: «Дивіться, ми західники, у нас сильні симпатії до Заходу, і саме до нього ми належимо», водночас як інша впливова група говорить: «Ні, ви не знаєте, хто ви. Ви — одні з нас, ви — росіяни». Вони говорять: «Так, ми росіяни — ми цього не заперечуємо. Але це не вся наша ідентичність. Наша ідентичність змішана, бо ми росіяни і західники. Наші ініціативи стосовно НАТО частково вирости через наш страх, що наша західна ідентичність не буде оцінена з гідністю». Ймовірно, така оцінка Біку Парека викликана наявністю численної кількості російськомовних серед українців, які ідентифікують себе, за оцінкою британського політика, з росіянами. Вказав політик і на таку особливість українських біженців, якої не спостерігав в жодній іншій групі, як наявність величезної чутливості до тварин. Він навів дані, що 1,2 млн домашніх тварин перетнули кордон разом зі своїми господарями [21, col. 301 GC].

Прокоментував політик і реакцію британських суспільства та уряду: перші відгукнулися з величезним ентузіазмом та великодушністю, уряд лише під тиском народу виступив з ініціативою спонсорства. Однак, процедура видачі віз, на його переконання, виявилася надто забюрократизованою. Так станом на 31 березня було подано 65 тисяч заяв на отримання візи. З них фактично видано 29200 віз. З спонсорських віз — подано 28300 заяв, а видали 2700.

Тому, на його думку, уряд міг би запропонувати в умовах, що склалися т. зв. екстрену візу, або звичайну біометричну перевірку [21, col. 302 GC].

Браян Паддік (ліберал-демократ) виступив з критикою на адресу Міністерства внутрішніх справ, яке, на його переконання, ускладнює в'їзд до країни українців, наголосивши, що Палата лордів спеціально ухвалила поправки до Закону про громадянство і кордони, щоб гарантувати захист і справитися з потоком біженців з України [21, col. 303 GC]. В черговий раз було поставлене питання про надання безвізового в'їзду.

Тезу про надмірну бюрократизацію підтримав Девід Ганей, висловивши сумнів у необхідності заповнення 50-сторінкових форм [21, col. 299 GC].

Едвард Удні Лістер — головний радник прем'єр-міністра Джонсона зі стратегічних питань — також засудив «жахливі дії російської держави проти народу України» і висловив переконання, що винні у злочинах, зокрема проти мирного населення, повинні бути покарані Гаазьким судом [21, col. 304—305 GC]. Він також висловився за спрощення візових правил для українців, відзначаючи їх надзвичайно сильну «трудоу етику» [21, col. 305 GC].

Представник консерваторів Річард Балф порівняв ситуацію, що склалася 2022 р. з подіями 1956 р., коли після подій в Угорщині англійська громада вітала угорських біженців, які не мали шансів на повернення. При цьому політик наголосив, що британці підвели колишню Югославію, адже те, що «відбулося там, було бійнею того ж рівня, що й сьогодні, бійнею, яку, як ми думали, ми більше ніколи не побачимо в Європі» [21, col. 306 GC]. Вже сьогодні, на переконання політика, треба думати про те як відновлювати Україну: «Ми повинні зробити частиною нашої роботи, щоб Україна знову стала гідною життя» [21, col. 307 GC].

Ілора Фінлі у своєму виступі також відзначила занадто сильну бюрократичну схему при оформленні документів для прийому українських біженців, назвавши цифру в 10 тис. осіб тільки у Велсі, які заявили про бажання взяти участь у програмі «Оселі для українців» [21, col. 309 GC]. Вона підкреслила, що її сім'я, яка вирішила також взяти участь у програмі, витратила вісім годин на заповнення усіх документів. З 1300 заявок станом на день дебатів лише 143 особи отримали візу. Також відзначила і прагнення на-

укової спільноти надати допомогу: так, університет Кардіффа (столиці Велсу) запропонував 50 проєктів для підтримки українських викладачів та студентів (зокрема запропоновано виділити 400000 фунтів стерлінгів для стипендійного фонду на дворічне навчання студентів) [21, col. 310 GC].

Консерваторці з Північної Ірландії Еммі Піддінг події в Україні навіяли спогади про Другу світову війну та війну в Югославії. Так, звірства у Бучі нагадали їй про одне з масових убивств в Сребрениці. Йдеться про події 13—22 липня 1995 р., коли в околицях Сребрениці — мусульманського анклаву на території Республіки Боснійських сербів — відбулося масове вбивство боснійськими сербами близько 8000 боснійських мусульман. Завершені розгляди в міжнародних судах довели, що різанина в Сребрениці була наперед спланована і методично втілена. Гаазький військовий трибунал визнав її геноцидом, таке ж рішення прийняв 2007 р. Міжнародний трибунал у справах військових злочинів у колишній Югославії [22, с. 473, 476—485; 23]. Зруйнування ж Маріуполя викликає в уяві Е. Піддінг образи зруйнованих міст Європи після Другої світової війни. Риторика Владіміра Путіна, на думку політикині, наслідує Гітлера, Мілошевича та Чаушеску [21, col. 31 GC]. Вона відзначила значну роль ВВ у допомозі Україні: від підготовки понад 20000 військовослужбовців, після першого вторгнення Росії в 2014 р., до рішення британського уряду надати українським збройним силам зброю, необхідну їм для захисту своєї батьківщини та затвердження схеми переселення біженців [21, col. 311 GC]. Вона висловила захоплення сусідніми з Україною країнами, які відразу ж простягнули руку допомоги. Зокрема, за оцінкою Еммі Піддінг, найбідніша країна Європи Молдова з населенням 2,6 млн осіб прийняла понад 400000 біженців. Отже, Велика Британія повинна допомагати країнам-сусідам України, зокрема Польщі — найбільшому європейському союзнику Великої Британії за лідерство, яке вона продемонструвала як у розселенні біженців, так і в застосуванні санкцій проти Росії [21, col. 312 GC].

Е. Піддінг нагадала, що за три десятиліття російські війська окупували 20% території Грузії, де факто анексувавши Абхазію і Південну Осетію, змусивши сотні тисяч людей покинути свої домівки. Російські збройні сили продовжують окупацію східної

провінції Молдови. Тому вона звернулася до уряду з закликом продовжувати надавати підтримку всіма можливими засобами, військовими чи фінансовими, для зміцнення хиткого становища Грузії як єдиної справжньої демократії на Південному Кавказі [21, col. 311 GC]. Водночас Емма Піддінг наголосила, що укладення нового тристороннього пакту про безпеку між Великою Британією, Польщею та Україною (угоду про створення нового політико-безпекового союзу підписано в лютому 2022 р.) відкриє перед Великою Британією величезні можливості для подальшого зміцнення миру і безпеки в Європі.

Історик, консерватор Патрік Кормак у своєму виступі згадав першого етнічного українця члена британського парламенту — Стефана Терлецького (1927—2006) [21, col. 312 GC]. Консерватор родом з Івано-Франківщини, був членом британського парламенту від Кардіфа (Велс) у 1983—1987 рр., радником прем'єр-міністра Маргарет Тетчер [24; 25].

Ліберал-демократка Шас Шіхан звернулася із цілком резонним запитанням до міністра чому, якщо Шотландія, Велс, Ірландія, Франція, Німеччина та багато інших країн можуть відмовитися від віз і приймати людей в статусі кбіженців, а згодом заповнювати документи, то чому уряд у Вестмінстері не може зробити те саме? [21, col. 315 GC].

Лейборист Вернон Коукер наголосив на повній підтримці дій уряду щодо надання допомоги Україні у війні проти Росії, відзначивши, що британський народ хоче ще рішучіших дій і ще більшої підтримки українцям [21, col. 317—318 GC]. Він нагадав, що 14 березня запущена схема «Оселі для українців» в рамках якої видано 4700 віз, але все ще є затримка щодо 27500 осіб, з яких тільки 500 прибули до країни, що становить 1,6%. При цьому політик зауважив, що не зовсім розуміє, як міністри вдасться досягнути поставленої мети в 15000 віз на тиждень при існуванні шалених бюрократичних перешкод [21, col. 317 GC].

Після дебатів перед парламентарями виступив Міністр у справах біженців Річард Харрінгтон, призначений на посаду 8 березня 2022 р. (виконував обов'язки до 6 вересня), зазначивши, що останні дві години вперше в житті позбавили його дару мовлення [21, col. 318 GC]. Він підкреслив, що, за іронією долі, родина одного з його предків були бі-

Таблиця 1

Період	«Українська родина» (подано/ задоволено)	«Оселі для українців» (подано/ задоволено)	Всього заяв (подано/ задоволено)	Щодо на- селен- ня Великої Британії
30.06.2022	45873/42608	100506/89515	146379/132123	0,19%
16.08.2022	57700/49700	148300/127300	206000/177000	0,26%
2021 р.	Кількість населення країни			67026292

Таблиця 2

	До 18 років	18—64	65+	всього
Сімейна схема	8320(9%)	16250 (18%)	3660 (4%)	28230 (32%)
Спонсорська програма	21300 (24%)	38080 (43%)	1320 (1%)	60700 (68%)
Всього	29620 (33%)	54330 (61%)	4990 (6%)	88950 (100%)
Чоловіки	14770 (17%)	10010 (11%)	1500 (2%)	26950 (30%)
Жінки	14840 (17%)	44310 (50%)	3450 (4%)	62640 (70%)

женцями з Росії, щоправда при цьому вказав місце їхнього проживання — Одесу [21, col. 319 GC]. Вочевидь йшлося про давні часи перебування території під владою Російської імперії. Політик навіть статистику видачі дозволів для біженців: заявив, що заявки на отримання віз приблизно поділені порівну між сімейною схемою та схемою спонсорства. Станом на 6 квітня це 65000 заявок, з яких видано 28000. Близько 24000 — за сімейною схемою і трохи менше 5000 тис. — за схемою спонсорства. Він запевнив депутатів, що докладе максимум зусиль, щоб домогтися видачі 15 тис. віз на тиждень [21, col. 324 GC].

Висновки. Отже, можна констатувати, що вже в перші дні повномасштабної війни Росії проти України в обох палатах парламенту Великої Британії пройшли слухання з нагального питання. Перед парламентарями виступили посадовці високого рівня — прем'єр-міністр Борис Джонсон, міністерка внутрішніх справ Пріті Пател, міністр збройних сил Джеймс Хіппі, міністерка зі справ Азії та Близького Сходу Аманда Міллінг, державний секретар Міністерства закордонних справ і Управління у справах Співдружності та розвитку Елізабет Трасс та

міністр цієї ж інституції Тарік Ахмад. Їхні виступи були присвячені аналізу ситуації та озвученні позиції Великої Британії та загалом міжнародної спільноти щодо російсько-української війни. Відзначено, що почавши неспровоковану, нічим не виправдану війну проти суверенної держави Україна, Росія порушила всі засади міжнародного права, унаочнивши імперську, загарбницьку сутність кремлівської влади. Високопосадовці оголосили про повну підтримку народу України в боротьбі з агресором до його остаточної поразки. Зокрема йшлося про якнайшвидше вирішення проблеми біженців з України: урядова програма передбачала два легальні механізми в'їзду українців до Великої Британії — візовий дозвіл для близьких родичів тих, хто проживають в країні; програма спонсорства — «Оселі для українців».

1 березня 2022 р. стартувала українська сімейна програма («Возз'єднання з родиною»). Вона була відкрита для громадян України, серед членів сім'ї яких були громадяни Великої Британії або там проживали на законних підставах. Сюди входили найближчі родичі (партнери, батьки та діти) та розширені родичі (бабусі, дідусі, брати і сестри, дядьки, тітки, двоюрідні брати і сестри, племінники та пле-

мінниці). Члени сімей громадян Великої Британії могли подати заяву на отримання сімейної міграційної візи для в'їзду до Великої Британії. Також Міністерство внутрішніх справ оголосило, що для членів сім'ї було скасовано деякі зі звичайних критеріїв, зокрема вимоги до рівня володіння мовою та пороговий рівень заробітної плати.

14 березня 2022 р. уряд Великої Британії запус- тив програму «Оселі для українців» (заявки почали приймати з 18 березня). Завдяки програмі гумані- тарного спонсорства громадяни України мали право проживати зі спонсором (приватні особи, благодій- ні організації, підприємства та громадські групи) у Великій Британії. Право на участь у програмі отри- мали громадяни України або найближчі члени сім'ї громадянина України (можуть бути інших національ- ностей), які проживали в Україні до 1 січня 2022 р. За програмою спонсорства українські біженці змо- жуть залишатися у Великій Британії протягом трьох років, працювати і мати доступ до пільг та держав- них послуг, включаючи охорону здоров'я, навчання (в тому числі в державних школах) [26].

Уряди Шотландії та Велсу самі виступали в стату- сі спонсора. Так, Шотландія видала українцям 20% віз з усіх, що були оформлені у Сполученому Коро- лівстві [27].

За статистичними даними уряду Великої Брита- нії станом на 24 березня 2022 р. до країни прибу- ло 82100 біженців [28]. Кількість прибулих за про- грамою «Возз'єднання з родиною» почала стрімко зростати після запуску програми, досягнувши мак- симуму в майже 4000 осіб в останній тиждень бе- резня 2022 р. Кількість осіб, які прибули за програ- мою «Оселі для українців» після її запровадження 18 березня швидко перевищила кількість прибулих за першою сімейною схемою, склавши в квітні-травні 74%. Пік приїзду за спонсорською програмою при- пав на перший тиждень травня 2022 р., коли кіль- кість прибулих перевищила 8000 осіб [29].

Водночас, як свідчать дані Міністерства внутріш- ніх справ Великої Британії, не всі власники офіцій- них дозволів на в'їзд до країни скористалися пропо- зицією: станом на 15 серпня 2022 р. прибуло понад 115000 осіб (33500 — за українською сімейною, 81 700 — спонсорською програмами) [29]. Дина- міку кількості подання віз та їхнє задоволення пода- но в таблиці 1 [29; 30, р. 2—3].

Щодо вікового цензу прибулих станом на 30 черв- ня 2022 р., статистика виглядає наступним чином — див. таблицю 2 [29; 30, р. 2—3]:

Як свідчать дані, відсоток виданих віз стосовно кількості населення країни дійсно незначний, але очевидна динаміка зростання. Уряд та населення Ве- ликої Британії висловили свою непохитну підтримку України в найгарячіший період — перші тижні по- вномасштабної російсько-української війни. За да- ними ООН, у Великій Британії станом на 9 травня 2023 р. перебувало 204700 біженців з України [31]. Загальна кількість отриманих візових заявок станом на 16 травня 2023 р. — 291400 (сімейна програ- ма — 96200, спонсорська — 195200) [32].

1. *Управління верховного комісара ООН у справах бі- женців*. URL: https://www.unhcr.org/ua/refugees-asylum-seekers_ua (Дата звернення: 28.04.2023).
2. *UKRAINE SITUATION FLASH UPDATE #47 19 May 2023. United Nations High Commissioner for Refugees*. URL: [/C:/Users/Asus/Downloads/2023%2005%2019%20Ukraine%20situation%20flash%20update%20No%2047.pdf](https://www.unhcr.org/refugees-asylum-seekers_ua) (Last accessed: 25.05.2023).
3. *Конвенція про статус біженців*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (Дата звер- нення: 28.04.2023).
4. *Hansard. House of Commons. Ukraine. Vol. 709: debated on Thursday 24 February 2022*. URL: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-02-24/debates/A76282B2-C1F4-4D00-B5E8-A8A0F2476FBB/Ukraine> (Last accessed: 17.01.2023).
5. *Hansard. House of Commons. Ukraine. Vol. 709: debated on Friday 25 February 2022*. URL: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-02-25/debates/A1EE729F-F80E-452A-BA2C-49178A-52766E/Ukraine> (Last accessed: 17.01.2023).
6. *Hansard. House of Commons. Sanctions. Vol. 709: debated on Monday 28 February 2022*. URL: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-02-28/debates/3D28CB2C-B2E4-40B4-B40A-6D0D11-47B6C9/Sanctions> (Last accessed: 17.01.2023).
7. *Hansard. House of Commons. Ukraine. Vol. 709: debated on Tuesday 1 March 2022*. URL: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-03-01/debates/2BD3-EE0E-5EF0-42E0-B9BE-3AA0D03BEF86/Ukraine> (Last accessed: 17.01.2023).
8. *Опозиція корисна для Вас. Досвід Великої Британії та пропозиції для України*. Упорядники: І. Коліушко, А. Кірмач, К. Бурнет, С. Конончук. Київ, 2007.
9. *Hansard. House of Commons. Support for Ukraine and Countering Threats from Russia. Vol. 709: debated on Wednesday 2 March 2022*. URL: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-03-02/debates/534F->

- 1DF9-9D78-46AE-840E-6DABEF47238E/SupportForUkraineAndCounteringThreats FromRussia (Last accessed: 18.01.2023).
10. *Nationality and Borders Act 2022*. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2022/36/contents/enacted> (Last accessed: 23.04.2023).
 11. *Hansard. House of Lords. Ukraine*. Vol. 819: debated on Thursday 24 February 2022. URL: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-02-24/debates/B6D3-CFD9-A479-4B8D-95CA-0942F0C477A0/Ukraine> (Last accessed: 18.01.2023).
 12. *Hansard. House of Lords. Ukraine: NATO Membership*. Volume 819: debated on Thursday 24 February 2022. URL: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-02-24/debates/C842B116-1C10-4828-913C-499665-3696EA/UkraineNATOMembership> (Last accessed: 18.01.2023).
 13. *Hansard. House of Lords. Ukraine*. Vol. 819: debated on Friday 25 February 2022. URL: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-02-25/debates/57D18764-DD46-4BF1-BA08-E53C9CDF3774/Ukraine> (Last accessed: 18.01.2023).
 14. *Hansard. House of Lords. Ukraine: Visa Restrictions for Refugees*. Vol. 819: debated on Monday 28 February 2022. URL: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-02-28/debates/DA94BD01-8346-42A4-9605-3ED33760E48D/UkraineVisaRestrictionsForRefugees> (Last accessed: 18.01.2023).
 15. *Hansard. House of Lords. Sanctions*. Vol. 819: debated on Tuesday 1 March 2022. URL: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-03-01/debates/54FD4A-85-5C07-44F3-AEC4-93E662D64B1C/Sanctions> (Last accessed: 18.01.2023).
 16. *Hansard. House of Lords. Ukraine*. Vol. 819: debated on Wednesday 2 March 2022. URL: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-03-02/debates/8C84A-8B1-EFBF-4783-892F-2FF1FD217B3F/Ukraine> (Last accessed: 20.01.2023).
 17. *Offer fast track asylum to any Ukrainians displaced due to the invasion*. URL: <https://petition.parliament.uk/petitions/609382>, <https://petition.parliament.uk/petitions/609382.json> (Last accessed: 19.05.2023).
 18. *Waive visa requirement for Ukrainian refugees*. URL: <https://petition.parliament.uk/petitions/609530> (Last accessed: 19.05.2023).
 19. *Hansard. House of Commons. Ukrainian refugees*. Volume 710: debated on Monday 14 March 2022. URL: <https://hansard.parliament.uk/Commons/2022-03-14/debates/7F61EFBF-4EDF-43C3-A739-AA1F-FA3F63CE/UkrainianRefugees> (Last accessed: 20.04.2023).
 20. *Hansard. House of Lords. Ukrainian refugees*. Volume 820: debated on Tuesday 15 March 2022. URL: <https://hansard.parliament.uk/Lords/2022-03-15/debates/EE98943E-97A0-4828-BD61-B4B894B3EB1C/UkrainianRefugees>
 21. *Hansard. House of Lords. Ukraine: refugees*. Vol. 820: debated on Wednesday 6 April 2022. URL: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-04-06/debates/8D81AC06-3AA2-47E2-B145-98F1B87CA4D7/UkraineRefugees> (Last accessed: 20.04.2023).
 22. Козицький Андрій. *Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у ХХ ст. (причини, особливості, наслідки)*. Львів: Літопис, 2012.
 23. *United Nations. International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991*. URL: <https://www.icty.org/x/cases/blaskic/acjug/en/bla-aj040-729e.pdf> (Last accessed: 20.01.2023).
 24. Козерод Олег. Британський консервативний політик Стефан Терлецький (1927—2006 рр.). *Український історичний журнал*. Київ, 2010. № 5. С. 202—207.
 25. Тихенко Володимир. Українець Стефан Терлецький (1927—2006) — відомий британський політик і громадський діяч (за документами ЦДАЗУ). *Архіви України*. Київ, 2021. Вип. 1. № 326. Січень-березень. С. 226—237.
 26. *British Red Cross*. URL: <https://www.redcross.org.uk/get-help/get-help-as-a-refugee/help-for-refugees-from-ukraine> (Last accessed: 29.04.2023).
 27. *Help Ukraine Scotland*. URL: <https://helpukrainescotland.com/visas-and-immigration> (Last accessed: 29.04.2023).
 28. *Institute for government. Ukraine crisis: UK support for refugees from Ukraine*. URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/article/explainer/ukraine-crisis-uk-support-refugees-ukraine> (Last accessed: 29.04.2023).
 29. *National statistics. Statistics on Ukrainians in UK*. URL: <https://www.gov.uk/government/statistics/immigration-statistics-year-ending-june-2022/statistics-on-ukrainians-in-the-uk> (Last accessed: 26.05.2023).
 30. *Population estimates for the UK, England, Wales, Scotland and Northern Ireland: mid-2021. Released on: 25 June 2021. Statistical bulletin*. URL: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/Population%20estimates%20for%20the%20UK,%20England,%20Wales,%20Scotland%20and%20Northern%20Ireland%20mid-2021.pdf>. (Last accessed: 26.05.2023).
 31. *Ukraine refugee situation*. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Last accessed: 26.05.2023).
 32. *Gov. UK*. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/ukraine-family-scheme-application-data/ukraine-family-scheme-and-ukraine-sponsorship-scheme-homes-for-ukraine-visa-data--2> (Last accessed: 26.05.2023).

REFERENCES

- British Red Cross*. Retrieved from: <https://www.redcross.org.uk/get-help/get-help-as-a-refugee/help-for-refugees-from-ukraine> (Last accessed: 29.04.2023).
- Gov. UK. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/publications/ukraine-family-scheme-application->

- data/ukraine-family-scheme-and-ukraine-sponsorship-scheme-homes-for-ukraine-visa-data--2 (Last accessed: 26.05.2023).
- Hansard. House of Commons. Ukraine* (Vol. 70): debated on Thursday 24 February 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-02-24/debates/A76282B2-C1F4-4D00-B5E8-A8A0F2476FBB/Ukraine> (Last accessed: 17.01.2023).
- Hansard. House of Commons. Ukraine* (Vol. 709): debated on Friday 25 February 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-02-25/debates/A1EE729F-F80E-452A-BA2C-49178A52766E/Ukraine> (Last accessed: 17.01.2023).
- Hansard. House of Commons. Sanctions* (Vol. 709): debated on Monday 28 February 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-02-28/debates/3D28CB2C-B2E4-40B4-B40A-6D0D1147-B6C9/Sanctions> (Last accessed: 17.01.2023).
- Hansard. House of Commons. Ukraine* (Vol. 709): debated on Tuesday 1 March 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-03-01/debates/2BD3EE0E-5EF0-42E0-B9BE-3AA0D03-BEF86/Ukraine> (Last accessed: 17.01.2023).
- Hansard. House of Commons. Support for Ukraine and Countering Threats from Russia* (Vol. 709): debated on Wednesday 2 March 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-03-02/debates/534F1DF9-9D78-46AE-840E-6-DABEF47238E/SupportForUkraineAndCounteringThreatsFromRussia> (Last accessed: 18.01.2023).
- Hansard. House of Commons. Ukrainian refugees* (Vol. 710): debated on Monday 14 March 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/Commons/2022-03-14/debates/7F61EFBF-4EDF-43C3-A739-AA1F-FA3F63CE/UkrainianRefugees> (Last accessed: 20.04.2023).
- Hansard. House of Lords. Ukraine* (Vol. 819): debated on Thursday 24 February 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-02-24/debates/B6D3-CFD9-A479-4B8D-95CA-0942F0C477A0/Ukraine> (Last accessed: 18.01.2023).
- Hansard. House of Lords. Ukraine: NATO Membership* (Vol. 819): debated on Thursday 24 February 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-02-24/debates/C842B116-1C10-4828-913C-4996653696EA/UkraineNATOMembership> (Last accessed: 18.01.2023).
- Hansard. House of Lords. Ukraine* (Vol. 819): debated on Friday 25 February 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-02-25/debates/57D18764-DD46-4BF1-BA08-E53C9CDF3774/Ukraine> (Last accessed: 18.01.2023).
- Hansard. House of Lords. Ukraine: Visa Restrictions for Refugees* (Vol. 819): debated on Monday 28 February 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-02-28/debates/DA94BD01-8346-42A4-9605-3ED33760E48D/UkraineVisaRestrictionsForRefugees> (Last accessed: 18.01.2023).
- Hansard. House of Lords. Sanctions* (Vol. 819): debated on Tuesday 1 March 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-03-01/debates/54FD4A85-5C07-44F3-AEC4-93E662D64B1C/Sanctions> (Last accessed: 18.01.2023).
- Hansard. House of Lords. Ukraine* (Vol. 819): debated on Wednesday 2 March 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-03-02/debates/8C84A8B1-EF8F-4783-892F-2FF1FD217B3F/Ukraine> (Last accessed: 20.01.2023).
- Hansard. House of Lords. Ukrainian refugees* (Vol. 820): debated on Tuesday 15 March 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/Lords/2022-03-15/debates/EE98943E-97A0-4828-BD61-B4B894B3E-B1C/UkrainianRefugees> (Last accessed: 20.04.2023).
- Hansard. House of Lords. Ukraine: refugees* (Vol. 820): debated on Wednesday 6 April 2022. Retrieved from: <https://hansard.parliament.uk/lords/2022-04-06/debates/8D81AC06-3AA2-47E2-B145-98-F1B87CA4D7/UkraineRefugees> (Last accessed: 20.04.2023).
- Help Ukraine Scotland*. Retrieved from: <https://helpukrainescotland.com/visas-and-immigration> (Last accessed: 29.04.2023) [in Ukrainian].
- Institute for government. Ukraine crisis: UK support for refugees from Ukraine*. Retrieved from: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/article/explainer/ukraine-crisis-uk-support-refugees-ukraine> (Last accessed: 29.04.2023).
- Konventsia pro status bizhentsiv*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (Last accessed: 28.04.2023) [in Ukrainian].
- Kozierod, Oleh. (2010). British conservative politician Stefan Terletsky (1927—2006). *Ukrainskyj istorycznyj zurnal*, 5, 202—207 [in Ukrainian].
- Kozytskyi, Andrii. (2012). Genocide and the policy of mass extermination of the civilian population in the 20th century. (causes, features, consequences). Lviv: Litopys [in Ukrainian].
- Nationality and Borders Act 2022*. Retrieved from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2022/36/contents/enacted> (Last accessed: 23.04.2023).
- National statistics. Statistics on Ukrainians in UK*. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/statistics/immigration-statistics-year-ending-june-2022/statistics-on-ukrainians-in-the-uk> (Last accessed: 26.05.2023).
- Offer fast track asylum to any Ukrainians displaced due to the invasion*. Retrieved from: <https://petition.parliament.uk/petitions/609382>; <https://petition.parliament.uk/petitions/609382.json> (Last accessed: 19.05.2023).
- Koliushko, I., Kirmach, A., & Burnet, K. (2007). Opposition is good for you. Great Britain's experience and proposals for Ukraine: Kyiv (Last accessed: 17.01.2023) [in Ukrainian].

- Population estimates for the UK, England, Wales, Scotland and Northern Ireland: mid-2021. Released on: 25 June 2021. Statistical bulletin.* Retrieved from: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/Population%20estimates%20for%20the%20UK,%20England,%20Wales,%20Scotland%20and%20Northern%20Ireland%20mid-2021.pdf> (Last accessed: 26.05.2023).
- Тыкхенко, Володимир. (2021). Ukrainian Stefan Terletskyi (1927—2006) is a well-known British politician and public figure (according to Tsda documents) *Arkhivny Ukrainy*, 326 (Issue 1, pp. 226—237). Kyiv [in Ukrainian].
- Ukraine refugee situation.* Retrieved from: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Last accessed: 26.05.2023).
- UKRAINE SITUATION FLASH UPDATE #47 19 May 2023. United Nations High Commissioner for Refugees.* Retrieved from: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/2023%2005%2019%20Ukraine%20situation%20flash%20update%20No%2047.pdf> (Last accessed: 25.05.2023).
- United Nations. International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991.* Retrieved from: <https://www.icty.org/x/cases/blaskic/acjug/en/bla-aj040729e.pdf> (Last accessed: 17.01.2023).
- Office of the United Nations High Commissioner for Refugees. Retrieved from: https://www.unhcr.org/ua/refugees-asylum-seekers_ua (Last accessed: 28.04.2023).
- Waive visa requirement for Ukrainian refugees.* Retrieved from: <https://petition.parliament.uk/petitions/609530> (Last accessed: 19.05.2023).